

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در

پانسکو

هو العزيز

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در پلاسکو

توزیع محدود

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در پلاسکو

توزیع محدود- ویرایش دوم

۱۰ بهمن ۹۵

با جستارهایی از:

محمد آقاسی، علیرضا آقاییوسفی، ریحانه اصلان زاده، سیدمهدی اعتمادی فرد، آرمین امیر، حسین ایمانی جاجرمی، یاسر باقری، عبدالله بیجرانلو، ناصرالدین-علی تقویان، سمیه توحیدلو، مجتبی توسل، حمیدرضا جلایی پور، ریحانه جوادی، محمدرضا جوادی یگانه، ابراهیم حاجیانی، مهدی حسین زاده فرمی، هادی خانیکی، سیدمحمد مهدی خوبی، مجتبی دلیر، حسین راغفر، جبار رحمانی، محمد مهدی رحمتی، مهدی روزخوش، سعیده زادقناد، احسان سلطانی، احسان شاه قاسمی، غلامرضا صدیق اورعی، رضا صفری شالی، عباس عبدی، حامد طالبیان، حمید طاهری، فاطمه سادات علمدار، فردین علیخواه، موسی عنبری، غلامرضا غفاری، محمدجواد غلامرضا کاشی، محمد فاضلی، نعمت الله فاضلی، مقصود فراستخواه، جولان فرهادی بابادی، ناصر فکوهی، مجید فولادیان، سید احمد فیروزآبادی، محمدامین قانع راد، علی قنبری، محمدرضا کلاهی، مسعود کوثری، رضا مختاری اصفهانی، علیرضا مشهدی زاده، محمد معماریان، مهدی منتظری مقدم، نوح منوری، سیدجواد میری، سید عبدالامیر نبوی، آرش نصر اصفهانی، عباس نعمتی، سیدضیاء هاشمی، سیده راضیه یاسینی.

با مقدمه: سیدرضا صالحی امیری

به کوشش:

محمدرضا جوادی یگانه، جبار رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیجرانلو

۱۳۹۵

عنوان و نام پدیدآور	جستارهایی در پلاستیکو/ به کوشش محمدرضا جوادی یگانه، جبار رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیچرانلو، با مقدمه سیدرضا صالحی امیری.
مشخصات نشر	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	۵۲۱ص.
موضوع	بلاها -- جنبه‌های جامعه‌شناختی.
موضوع	رسانه‌ها و افکار عمومی.
موضوع	مسائل اجتماعی -- ایران -- تهران.
موضوع	مدیریت بحران -- ایران -- تهران.
موضوع	بلاها -- آینده‌نگری.
رده‌بندی کنگره	۱۳۹۵ ج ۲ / HV ۵۵۳
	وضعیت فهرست‌نویسی فیبا
	رده‌بندی دیویی
	۳۴۷/۳۶۳

جستارها

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
به کوشش: محمدرضا جوادی یگانه، جبار
رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیچرانلو.
با مقدمه: سید رضا صالحی امیری، وزیر
فرهنگ و ارشاد اسلامی
صفحه‌آرا: وحید لنجان‌زاده
روی جلد: از مجموعه «ایستاده در غبار»،
اصغر خمسه. خبرگزاری مهر.

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵. تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۹۳۰۷۶. Email: nashr@ric.ir

فهرست مطالب

پلاسکو از آغاز تا پایان ۷

مدیریت و سیاست شهری

- گزارش ملی پلاسکو / محمد فاضلی ۱۵
- پیام پلاسکو / سید ضیاء هاشمی ۲۵
- مدیریت شهری و درس های پلاسکو / حسین ایمانی جاجرمی ۳۱
- تحلیلی آسیب شناختی بر موقعیت بحران های کالبدی شهر / ناصر فکوهی ۳۵
- ماجرای «پیک نیک» و جامعه شناسی «پلاسکوها» / موسی عنبری ۴۳
- فروپاشی پلاسکو نماد فروپاشی الگوی توسعه شهری / محمد امین قانع راد ۴۹
- آتش پلاسکو روشن است! مگر... / مجتبی توسل ۵۷
- فاجعه ساختمان پلاسکو و درس هایی که نمی آموزیم / حسین راغفر ۶۵
- مسئولیت شهرداری در حادثه پلاسکو / علیرضا مشهدی زاده ۷۱
- مدیریت فرسوده / سید عبدالامیر نبوی ۷۹
- خوب، بد، زشت: درس های پلاسکو / محمد مهدی رحمتی ۸۷
- هزینه های استهلاک و بی توجهی به آن در پلاسکو / غلامرضا صدیق اورعی ۹۷
- ساختارهای خالق حادثه ساختمان پلاسکو / احسان سلطانی ۱۰۳
- آتش پلاسکو؛ احیاگر مشکلات تاریخی ایرانیان / رضا مختاری اصفهانی ۱۱۱
- چتری برای پلاسکو / یاسر باقری ۱۱۹
- قربانیان نامرئی پلاسکو / آرش نصر اصفهانی ۱۲۹
- عدم توازن امنیت حیات ایرانی / مهدی حسین زاده فرمی ۱۳۵

فرهنگ و جامعه

- ۱۴۳ پرسش پلاسکو / نعمت‌الله فاضلی
- ۱۵۵ پلاسکو و امر نمی‌دانم / سیدجواد میری
- ۱۶۱ با پلاسکو می‌توان «جامعه در آغوش خطر ایران» را اسکن کرد / جلالی پور
- ۱۶۹ ققنوس پلاسکو و تکوین مقوله «مردم» در غیاب حکمرانی کارآمد / جبار رحمانی
- ۱۷۵ ساختمان پلاسکو و احساس بی پناهی مردم / محمدجواد غلامرضا کاشی
- ۱۸۷ حادثه ساختمان پلاسکو و فرهنگ اعتماد / غلامرضا غفاری
- ۱۹۵ ظرفیت سرمایه اجتماعی و واقعه پلاسکو / سید احمد فیروزآبادی
- ۲۰۳ اعتماد؛ کلید جامعه خود-ترمیم‌گر / فردین علیخواه
- ۲۰۹ پلاسکو و نشانه‌شناسی یک ازدحام / مقصود فراستخواه
- ۲۱۵ پلاسکو، یادگیری و آگاهی ملی / ابراهیم حاجیان
- ۲۲۵ بررسی زمینه‌های بحران پلاسکو با تأکید بر منزلت اجتماعی / مهدی اعتمادی‌فرد
- ۲۳۳ ساختمان پلاسکو و اهمیت آموزش مهارت‌های زندگی / مجتبی دلیر

اخلاق اجتماعی و خلیقات ایرانی

- ۲۴۳ آیا مردم هم در فروریختن پلاسکو مقصرند؟ / محمدرضا جوادی یگانه
- ۲۵۱ حادثه پلاسکو و فرهنگ عمومی / محمدرضا کلاهی
- ۱۶۲ حادثه پلاسکو و مظلونان همیشگی: «مردم» / مهدی روزخوش
- ۲۷۱ تقدیرگرایی، گم‌گشتگی آینده، و ظهور فاجعه پلاسکو / مجید فولادیان
- ۲۷۹ همه ایرانی‌اند، بعضی‌ها ایرانی‌ترند / آرمین امیر
- ۲۸۹ پلاسکو، فقدان همدلی در زیست جمعی ایرانی / علی قنبری
- ۲۹۹ آیا آنها گوسفندند؟ / فاطمه سادات علمدار
- ۳۰۹ فرایند اندیشه نسلی؛ آنچه که انجام می‌دهیم / مهدی منتظری‌مقدم
- ۳۱۷ مناسک پلاسکو / سعیده زادقناد

رسانه‌های جمعی و اجتماعی

- ۳۲۷ پلاسکو: سیلی سخت فاجعه / مسعود کوشری
- ۳۴۱ تصویری از رسانه‌ای شدن یک حادثه / هادی خانیکی
- ۳۴۷ درباره روایت رسانه ملی از واقعه ساختمان پلاسکو / سیدمحمد مهدی خوبی
- ۳۵۵ ۱۲۴ دقیقه تعلیق / محمد معماریان
- ۳۶۵ اختلال رسانه‌ای و نقص جامعه‌پذیری / عباس عبدی

- ۳۷۱ مصیبت به منزله درنگی برای آینده / سمیه توحیدلو
- ۳۸۱ پلاسکو در ذهن مردم فروریخت / عباس نعمتی و حمید طاهری
- ۳۸۷ درس‌های فاجعه پلاسکو برای تلویزیون ایران / عبدالله بیچرانلو
- ۳۹۵ سرکشی تحمل‌ناپذیر نمادها / ناصرالدین علی تقویان
- ۴۰۵ که نه خاطر تماشا، نه هوای باغ دارد / ریحانه جوادی
- ۴۱۷ حادثه ساختمان پلاسکو و افکار عمومی / رضا صفری شالی
- ۴۲۵ اختلال جمعی / علیرضا آقاییوسفی
- ۴۳۳ سلفی‌بگیران پلاسکو / احسان شاه قاسمی
- ۴۴۱ خوش‌حالی‌ها و خوش‌بختی‌های رسانه ملی / نوح منوری
- ۴۴۷ فاجعه پلاسکو: امکان بسیج اجتماعی و نقش رسانه‌ها / حامد طالبیان
- ۴۵۵ شوک درمانی افکار عمومی و دیگر هیج / محمد آقاسی
- ۴۶۱ کنش سیاسی و عکاسی از فاجعه / ریحانه اصلانزاده

برای آینده

- ۴۷۱ از فروریزش نماد مدرنیته تا برساخت فرهنگ رشادت / سیده راضیه یاسینی
- ۴۸۱ علاج واقعه / جولان فرهادی بابادی

رسانه‌های جمعی و اجتماعی

کنش سیاسی و عکاسی از فاجعه

ریحانه اصلان زاده

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران

یک هفته از فاجعه پلاسکو گذشت، بی‌هیچ سوگواری. در برابر هیستری جمعی که فاجعه به دنبال داشت، اشک‌ها جاری شدند، روی‌ها زرد گشتند و زنان سست، اما باز هم بی‌هیچ ماتم. درخشش اشک‌ها در پرتو تداوم آتش‌سوزی، بی‌رنگ و ناتوان شد. حادثه پلاسکو در انزوای حادثه‌ای منفرد، انبوه تسلیت را نصیب خانواده قربانیانی کرد که به خاموشی، آتش گرفته بودند و زیر آوار ماندند، درعین حال «شهید» خوانده شدند و وعده ارج و منزلت گرفتند. پلاسکوی محروم از ماتم، محروم از تصویر نیز باقی ماند، محروم از عکس فاجعه. این نوشتار درباره نسبت این محرومیت از تصویر و محرومیت از ماتم است. واقعیت کنایه‌آمیز این است که روز دوم پس از حادثه، عکاسان از حضور در محوطه جست‌وجو و امدادرسانی منع شدند. هر چند منظور

از تصویر، امر عکاسی شده نیست، اما ضرورت تصاحب فکت‌ها، آن‌گونه که در این حادثه احساس شد، واقعیتی معنادار برای این تحلیل خواهد بود. بنابراین می‌کوشم ذیل سه بخش مختلف، شکل بازنمایی و رسانه‌ای شدن فاجعه، مسئله تصویر فاجعه و بازخوانی تاریخی و اجتماعی آن و در نهایت تک‌افتادگی و عدم امکان کنش سیاسی، به تحلیل وضعیت فاجعه بپردازم.

شکل بازنمایی و رسانه‌ای شدن فاجعه

به فاصله اندکی از حادثه، شهروندان و قربانیان در سطح گفتمان رسمی با نوع خاصی از رسانه‌ای کردن حادثه روبه‌رو شدند که مهم‌ترین ویژگی آن، پرداخت گسترده و در عین حال، تلاش برای مسکوت ساختن فاجعه است. به این معنا که به سرعت پوشش خبری و تلاش برای بازنمایی حادثه آغاز و دوربین در محل مستقر شود، مرتب گزارش‌گر خبر مخابره کند، با مسئولان و مدیران بحران مصاحبه و قربانیان دسته‌بندی شوند، اهمیت‌شان سنجیده شده و تصمیم گرفته شود، بر کدام ابعاد حادثه باید تأکید و کدام کنار گذاشته شود. همچنین کدام ابعاد، رسانه‌ای و کدام، امنیتی شود، چه کسانی قهرمان و چه کسانی فراموش شوند. رنج چه کسانی مؤکد شود و رنج چه کسانی، نادیده گرفته شود. به عنوان مثال، در میان این همه اخبار از حمایت از آتش‌نشان‌ها، تولیدکنندگان، تاجران و کاسبان و کارگران بی‌کار، هیچ زمینه‌ای برای توجه به کارگران کشته شده نیست. آنان، جزء جمعیت مازادی شمرده می‌شوند که نه سرزنش می‌شوند، و نه سود و زیان‌شان مایه دل‌سوزی و غم است. آنان در ارقام هم نمی‌آیند. هرچند پیش از آن، رقم زیان مادی حاصل از آتش‌سوزی، به دقت محاسبه شده باشد، ارزش املاک، شرایط و سهم افراد هنگام بازسازی و

به‌طور خلاصه، ابعاد مسئله به کشف آن چه رخ داده است، تقلیل

می‌یابد. این میدان اصلی نزاع رسانه‌های رسمی و غیررسمی است. رسانه‌های اجتماعی، هرچند به نوعی، محدودیت در دسترسی به اطلاعات را می‌شکنند، اما امکان نفی وضعیت موجود را نیز فراهم نمی‌کنند، چراکه نفی وضعیت موجود، از خلال نشر اطلاعات، ممکن نمی‌شود بلکه محصول نقد شکل بازنمایی و منطقی است که ذیل آن نسبت رویدادها آشکار می‌شوند و فاجعه، پدیدار می‌شود. به این معنا در وضعیت موجود، امکان ساخت حقیقتی جدید ناممکن می‌شود، گفتمان رسمی از شهروندان می‌خواهد، حادثه را در فردیت‌اش و منتزع از هر زمینه اجتماعی و تاریخی درک کنند.

رسانه‌های رسمی می‌کوشند، دسترسی انحصاری به فکت‌ها داشته باشند و مدیریت بحران می‌کوشد، پاسخ تردیدها را با نمایش فکت‌ها بدهد. در این میان، آن چه نباید فراموش شود، انحصار دسترسی به فکت‌هاست. در مقابل، رسانه‌هایی که این دسترسی انحصاری را ندارند، تلاش می‌کنند، ابعاد حادثه را «روشن» کنند، اما همواره منطقی که ذیل آن فکت‌ها، به «فکت» بدل می‌شود، یا به عبارت دیگر، نوری که جریان حوادث را روشن می‌کند، نوری که تصویری از کلیت حادثه می‌سازد، از هرگونه تأمل و نقد بر کنار می‌ماند. منطق برسازنده واقعیت اجتماعی، آن چه ارتباط ما را با واقعیت شکل می‌دهد، در میان این ولع جدی به شکار فکت‌ها بدون نقد باقی می‌ماند؛ یعنی آن چه «وضعیت فاجعه‌آمیز» را برقرار ساخته است. از این منظر، فاجعه هیچ پیوندی با شرایط اجتماعی موجود و هیچ پیوندی با روال تاریخی و اجتماعی وضعیت فعلی ندارد.

بر این اساس است که فاجعه، امری منفرد دانسته می‌شود و مهمترین مسئله «ساختن فرصت از تهدیدها و تلاش برای عبرت‌آموزی از حادثه و برنامه‌ریزی برای ایمن‌سازی اماکن مختلف شهری است». حل و فصل شرایط موقتی و بازگرداندن امور به روال گذشته، محور اصلی

گزاره‌های رسمی است. این گونه است که خبرنگار شبکه خبر، پیدا شدن اجساد را خبری خوش تلقی می‌کند. سخن از «بنای مجدد ساختمان در فاصله اندک و نحوه پرداخت سهم مالکان سرقفلی واحدهای تجاری» می‌شود و ... آن چه بی‌وقفه خواسته می‌شود، بازگشت به روال پیشین است، از این منظر، فاجعه چشم اندازی به درک روال فاجعه بار زاینده فاجعه نمی‌گشاید و رسانه‌ها نوری به فهم آن نمی‌تابانند.

تصویر فاجعه و بازخوانی تاریخی و اجتماعی آن

رسانه‌ها سعی می‌کنند، تا می‌توانند واقعیت را به «نور» بیاورند، آن را بازنمایی کنند و فکت جمع کنند، اما به قول لوکاچ، فکت نشان داده می‌شود تا منطق پیدایی آن پنهان شود. ذیل جمع‌آوری فکت‌ها، واقعیت، یعنی دقیقاً آن چه باید تغییر کند، به جایگاه اصلی، ارزش مند و قابل توجه تکیه می‌زند. جایگاهی مستقل و بی‌هیچ وابستگی، به سنتی از پیش موجود که اتفاقاً آن را به مثابه فکت پدیدار می‌کند. با اندیشیدن به این منطق، پدیداری است که حوادث بی‌نام‌ونشان گذشته، قربانیان فراموش شده، دشواری‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی زندگی شهری، می‌تواند به بحثی باب روز و کنونی بدل شود. این گونه فاجعه در نسبت با وضعیت اجتماعی و در زمینه‌ای تاریخی، فهم شود و امکان نفی وضعیت فعلی فراهم شود.

در غیر این صورت پس از هر فاجعه، سخنان قبل تکرار می‌شود. همان حرف‌ها، همان برخوردها از طرف دولت و ملت، آن چه جای خالی می‌ماند، دریافتی جدید از چرایی این وضع است که امروز را یکسره تغییر دهد. تصویر به این معنا در مقابل کارکرد روشن‌سازی رسانه‌ها عمل می‌کند، یعنی امکان تأمل بر نور را فراهم می‌کند؛ امکان مسئله‌دار بودن خود آن و در مقابل، امکان تأکید بر تاریکی. تصویر یا عکس به این معنا همان گونه که والتر بنیامین می‌گوید، کارکردی

واژگون‌ساز و منفی می‌یابد. از این نظر، بنیامین میان وضعیت فاجعه‌بار و عکس نسبتی برقرار می‌کند، به این معنا که عکس چیزی را انعکاس می‌دهد که چشم، قادر به دیدن آن نیست؛ یعنی نور. خود عکس چیزی جز تابیدن نور اکنون بر صفحه نگاتیو نیست. در مقابل، چشم انداز فاجعه نیز اکنون را که همواره حامل تنش‌های حل‌نشده، نفی‌شده و طردشده است، ذیل نوری جدید آشکار می‌کند، این تنش‌ها را به جهان نور می‌آورد و منظومه‌ای جدید از مفاهیم می‌گشاید که ذیل آن، درکی جدید شکل می‌گیرد. این منظومه جدید مانند یک تصویر، درکی جدید از آن‌چه بر ما رفته است، وضعیتی که در آن به سر می‌بریم و امیدمان به آینده ایجاد می‌کند^۱. در عکس و در لحظه فاجعه، با نگاه‌مان رویارو می‌شویم. با آن‌چه در زمینه خاصی از شرایط اجتماعی، فهم‌مان را ممکن می‌کند. به عبارت دیگر با شکل بازنمایی غالب روبه‌رو می‌شویم، یا به عبارت دیگر، منظومه‌ای از مفاهیم که وضعیت امروز را در پرتو فهمی از شرایط تاریخی آشکار می‌سازد.

تاریخ، نوری است که روشن می‌کند، اما خود، دیده نمی‌شود. مجموعه‌ای از مفاهیم که وضعیت کنونی را آشکار می‌کنند. لازم به توضیح است که مسئله این نیست که حقیقتی بازنموده نشده، پنهان مانده، یا محتوایی فراموش شده، باقی مانده باشد که در لحظه اضطرار، به یاد آورده شود یا بازشناخته شود، در جرعه نوری که حاصل فشردن شاتر دوربین یا لحظه اضطرار است، سلبیت و نفی‌ای شکل می‌گیرد که گذشته و اکنون را ذیل نور جدیدی به صف می‌کند و معنایی جدید می‌بخشد؛ چشم‌اندازی جدید به وضعیت اجتماعی و تاریخی در قالب کلیتی چون تصویر. تصویر در ارتباط با آگاهی شدت‌یافته محقق از بحرانی که سوژه درگیر آن است، رخ می‌نماید، تصاویر در کنش‌های

۱. تاریخ به‌مثابه تصویر است، چرا که گذشته کلیتی حادث شده نیست که یک‌بار روی داده باشد، گذشته در نور امروز و گفتار امروز پدیدار می‌شود. لحظه حال، همواره رنج گذشته و امید و چشم‌انداز آینده را باخود حمل می‌کند، گذشته به‌واسطه زبان، در امروز حاضر است.

تاریخی تولید معنا درگیر می‌شوند، پیوند آن‌ها با معرفت، قدرت‌شان را فراهم می‌آورد که قدرتی در قلمروی تاریخ و سیاست است. بنابراین گذشته در اکنون به شکل خاصی آشکار می‌شود، به شرط آن‌که در اکنون بازشناخته شود.

بنابراین عکس پلاسکو یعنی نسبت آن با منظومه‌ای از مفاهیم که زمینه‌ای برای فهم وضعیت کنونی ایجاد می‌کند. قربانیان حوادث دیگر، کشته‌شدگان، فرودستان، شهروندان، در این تصویر خود را بازمی‌شناسند، رنج‌شان و دلیل آن را. این‌گونه حادثه پلاسکو وضعیتی منفرد، استثنایی و منتزع از واقعیت اجتماعی کنونی نیست. این منفرد ندیدن باعث می‌شود، تمایزی بین سیل سیستان و بلوچستان، حادثه پلاسکو، آتش‌سوزی دو سال قبل تولیدی لباس در خیابان جمهوری و ... وجود نداشته باشد. مسئله پرداختن به یک خبر و مغفول گذاشتن دیگری نیست، یا آشکارسازی ابعاد فاجعه، بلکه مفاهیمی است که ذیل آن وضعیت فعلی فهمیده می‌شود و جایگاهی است که قربانیان در نسبت با کلیت اجتماعی و اقتصادی فعلی می‌یابند.

شهروندان؛ تک‌افتادگی و عدم امکان کنش سیاسی

در این نوشتار، هدفم به‌سادگی اعتراض به عدم امکان اطلاع آزاد از شرایط حاکم بر فاجعه‌ای محیطی، منفرد و تک‌افتاده نیست، بلکه تأمل بر تاریخی مشترک در قالب یک تصویر (کلیت تاریخی به‌مثابه تصویر) است که بتواند در پرتو محرومیت‌ها و نارضایتی‌های امروز خواننده شود و قربانیان، محرومان، آسیب‌دیدگان و شهروندان خود را در آن بازشناسند و عزادار شوند. این‌گونه است که ذیل این وضعیت تاریخی باهم‌بودنی جدید شکل می‌گیرد.

کنون انتقادات به شهروندان حاضر در حادثه پلاسکو، همین مواجهه بی‌مسئله، به دور از هم‌دلی و بر محور کنجکاوی و خودخواهی

شخصی بود. چه وقتی هنگام عکس برداری از حادثه، راه امدادگران را بستند و چه هنگامی که بی توجه به هشدار آتش نشانان سعی کردند، بخشی از دارایی‌شان را نجات دهند. بر اساس مقدمات پیش گفته به نظر می‌رسد، این انتقادات امتناع «باهم بودن» در وضعیت فعلی را نادیده می‌انگارد. باهم بودنی که ضرورت اصلی عملکرد مبتنی بر همبستگی جمعی است. بازشناسی وضعیت مشترک، وقتی پیشاپیش با جامعه مدنی عسرت زده و همبستگی اجتماعی از هم گسسته روبرویم، معنایی ندارد. این گونه است که به بحران باهم بودن منجر نمی‌شود، چرا که افراد آن را در سطح فردی، درک کرده‌اند و البته انتقادات به رفتار شهروندان از این منظر بار انتقادی چندانی ندارد، زیرا منطبق شکل دهنده به رفتار افراد را کنار می‌گذارد.

این گونه نقد عملکرد شهروندان، به هیچ کار نمی‌آید؛ شهروندانی که پیشاپیش به واسطه رویه‌های سیاسی و اجتماعی موجود در عرصه زندگی اجتماعی، سوژه‌هایی منزوی، جدا از هم و ناتوان از هرگونه ارتباط نو با واقعیت اجتماعی شده‌اند. به این ترتیب شاید بازشناسی فروپاشی عرصه عمومی در حادثه پلاسکو، گسستگی و جدا افتادگی و طبقه‌بندی قربانیان و بر کناری شاهدان و شهروندان را توجیه کند.

از این نظر بر خلاف رویکردهای خوشبینانه درباره عملکرد شبکه‌های اجتماعی، دسترسی آزاد به اطلاعات، در بستر عرصه عمومی تضعیف شده، به راحتی می‌تواند به دل‌زدگی و سرخوردگی منجر شود و ساختارهای اجتماعی نابرابر و ناعادلانه، هم‌چنان بازتولید شوند. اطلاعات به تنهایی کافی نیست، نقد ایدئولوژی هم کفایت نمی‌کند، بلکه مسئله تقویت نهادهای فعال در عرصه عمومی است که امکان مشارکت سیاسی آزاد شهروندان را بی آن که زمینه‌ای امنیتی بیابد، فراهم می‌کند، یعنی امکان دسترسی به کنش سیاسی که نه مجرمانه باشد و نه تحت تاثیر لابی‌های سیاسی؛ این گونه می‌توان انتظار رویکردهای

سوژرکتیو متفاوتی داشت که به تغییر وضعیت موجود یاری رسانند.

سخن پایانی

بر اساس آنچه تاکنون گفته شد، وضعیت فاجعه، امکان تأملی متفاوت بر کلیت وضعیت تاریخی و اجتماعی موجود می‌گشاید؛ آنچه به کار فهم رنج‌های پیشین، رهایی در وضعیت کنونی و امید به آینده می‌آید. به نظر می‌رسد در وضعیت کنونی، فروریختن پلاسکو، نوعی ازهم‌گسیختگی و فروپاشی در جهان عینی و ذهنی را به‌خاطر می‌آورد. به نظر می‌رسد، گسست از این وضعیت، در گروی امکان کنش سیاسی است که فقط در زمینه عرصه عمومی ممکن می‌شود؛ هویتی جمعی که امکان نفی وضعیت موجود و تغییر و اصلاح آن را ممکن کند.

منابع

بنیامین، والتر (۱۳۸۵) *عروسک و کوتوله؛ گفتارهایی درباره زبان و فلسفه تاریخ*، ترجمه مراد فرهاد پور و امید مهرگان، تهران: گام نو.

کاداوا، ادواردو (۱۳۹۱) *تزهایی در باب تاریخ عکاسی*، ترجمه میثم سامان پور، تهران: رخداد نو.

Hardt, Michael, Negri, Antonio (2012) *Declaration*, <https://antonionegriinenglish.files.wordpress.com>

فصلنامه علمی، پژوهشی و آموزشی
فصلنامه علمی، پژوهشی و آموزشی